

**KITOB - MA'NAVIYAT MANBAI: KITOB TURLARI, ULARNING JAMIYAT
VA YOSHLAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI****Isomitdinova Bahora Qobil qizi**

Toshkent farmatsevtika institute

Tel.: (91)553-56-06

Ashuruva Nigora Xaitovna

Ilmiy rahbar: Filologiya fanlari doktori

Norqulova Xusniya Murodjon qizi

Toshkent farmatsevtika instituti Farmatsevtika fakulteti,

4-kurs, 405-A guruh.

Tel.: (77)296-80-76

G'aybullayev Sanjar Shokir o'g'li.

Toshkent farmatsevtika instituti Farmatsevtika ishi

yo'nalishi 4-kurs talabasi

Tel.: (93)779-25-25

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22247996>

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Kitob - ma'naviyat manbai: kitob turlari, ularning jamiyat va yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati" mavzusi yoritilgan. Kitob insoniyat tafakkuri, ilm-fan taraqqiyoti va ma'naviy kamolotining muhim vositasi sifatida qadimdan katta ahamiyat kasb etib kelgan. Maqolada kitoblarning kitobxonlar ommasi, maqsadi va mazmuniga ko'ra turlarga ajratilishi, jumladan, ommabop, mutaxassislar uchun mo'ljallangan, bolalar kitoblari, ilmiy, o'quv, badiiy hamda ma'lumotnoma adabiyotlarining o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, ilmiy kitoblarning asosiy turi bo'lgan monografiyalar, o'quv adabiyotlarining ta'lim jarayonidagi o'rni va ma'lumotnoma nashrlarining insonlarga zarur axborot yetkazishdagi ahamiyati ochib berilgan. Maqolada O'zbekistonda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, yoshlar orasida mutolaa qilishga bo'lgan qiziqishni oshirish va axborot-kutubxona tizimini takomillashtirish borasida amalga oshirilayotgan ishlar ham yoritilgan. Kitobning yosh avlodning dunyoqarashi, ma'naviy qadriyatlari va intellektual salohiyatini shakllantirishdagi o'rni ilmiy jihatdan asoslangan. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi kitobning inson hayoti va jamiyat taraqqiyotidagi beqiyos ahamiyatini ko'rsatish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishning dolzarbligini yoritish hamda yoshlarni bilim olishga, mustaqil fikrlashga va ma'naviy barkamollikka undashdan iborat.

Kalit so'zlar: kitob, kitobxonlik, ma'naviyat, axborot-kutubxona, ilmiy adabiyot, o'quv kitobi, badiiy adabiyot, yoshlar tarbiyasi, bilim.

Аннотация: В данной статье рассматривается тема «Книга - источник духовности: виды книг, их значение в обществе и воспитании молодёжи».

Книга с древних времён является одним из важнейших источников знаний, науки, культуры и духовного развития человечества. В статье освещаются вопросы классификации книг по кругу читателей, назначению и содержанию. Рассматриваются такие виды литературы, как популярные издания, книги для специалистов, детская литература, научные, учебные, художественные и справочные издания. Также раскрывается значение научных книг, в том числе монографий, учебников и учебных пособий в образовательном процессе. Особое внимание уделено развитию культуры чтения в Узбекистане, совершенствованию информационно-библиотечной системы и повышению интереса молодёжи к чтению. Показана роль книги в формировании мировоззрения, нравственных ценностей и интеллектуального потенциала подрастающего поколения. Целью данной статьи является раскрытие значения книги в жизни человека и общества, а также обоснование важности развития читательской культуры среди молодёжи.

Ключевые слова: Ключевые слова: книга, чтение, духовность, информационно-библиотечная система, научная литература, учебные издания, художественная литература, воспитание молодёжи, знания.

Abstract: This article explores the topic “A Book as a Source of Spirituality: Types of Books and Their Importance in Society and Youth Education.” Since ancient times, books have been one of the most important sources of knowledge, science, culture, and spiritual development of humanity. The article discusses the classification of books according to their readership, purpose, and content. It examines different types of publications, including popular books, professional literature, children’s books, scientific works, educational materials, fiction, and reference books. The importance of scientific publications, including monographs, textbooks, and educational manuals in the learning process is also highlighted. Special attention is paid to the development of reading culture in Uzbekistan, improvement of the information and library system, and increasing young people’s interest in reading. The role of books in shaping the worldview, moral values, and intellectual potential of the younger generation is emphasized. The purpose of this article is to reveal the significant role of books in human life and society, as well as to demonstrate the importance of developing reading culture among young people.

Keywords: book, reading, spirituality, information and library system, scientific literature, educational books, fiction, youth education, knowledge

Kitob insoniyat sivilizatsiyasining eng buyuk kashfiyotlaridan biri bo'lib, u asrlar davomida inson tafakkuri, ilm-fan va madaniyat rivojining asosiy manbai bo'lib xizmat qilib kelmoqda. Har bir xalqning tarixi, ma'naviy merosi va ilmiy yutuqlari kitoblar orqali avloddan avlodga yetkaziladi. Kitob insonni bilim olishga, mustaqil fikrlashga, dunyoni anglashga va o'z ustida ishlashga undaydigan bebaho vositadir.

Jamiyat taraqqiyoti ko'p jihatdan insonlarning bilim darajasi va ma'naviy salohiyatiga bog'liq. Bilimli va tafakkuri keng avlodni tarbiyalashda esa kitobning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki kitob nafaqat ma'lumot manbai, balki insonning axloqiy, estetik va ruhiy dunyosini boyituvchi omildir. Tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, qadim zamonlardan buyon insonlar o'z bilim va tajribalarini yozuv orqali saqlab kelganlar. Dastlab qo'lyozma shaklida yaratilgan asarlar keyinchalik bosma kitoblar ko'rinishiga kelib, keng ommaga tarqaldi. Bugungi kunda esa an'anaviy kitoblar bilan bir qatorda elektron kitoblar ham insonlarning bilim olish imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Kitoblar o'zining mazmuni, vazifasi va kimlar uchun mo'ljallanganligiga qarab turli turlarga bo'linadi. Ayrim kitoblar keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan bo'lsa, ayrimlari ma'lum bir soha mutaxassislari uchun yaratiladi. Shuningdek, bolalar adabiyoti yosh avlodning dunyoqarashi va tasavvurini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Maqsadiga ko'ra kitoblar ilmiy, ilmiy-ommabop, o'quv, badiiy, rasmiy, ma'lumotnoma va boshqa turlarga ajratiladi. Har bir turdagi kitob jamiyat hayotida o'ziga xos vazifani bajaradi. Masalan, ilmiy kitoblar yangi bilimlarni yaratishga xizmat qilsa, o'quv kitoblari ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. Badiiy asarlar esa inson qalbiga ta'sir qilib, uning ma'naviy dunyosini shakllantiradi. Bugungi kunda yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish dolzarb masalalardan biridir. Axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan bir davrda yoshlarning vaqtini mazmunli tashkil etish, ularni kitob o'qishga jalb qilish va bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonda ham kitobxonlikni rivojlantirish, aholining axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirish va zamonaviy kutubxona tizimini shakllantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. 2006-yilda qabul qilingan "Respublika aholisini axborot-kutubxona bilan ta'minlashni tashkil etish to'g'risida"gi qaror bu boradagi muhim qadamlardan biri bo'ldi. Mazkur maqolada kitoblarning turlari, ularning jamiyatdagi o'rni, yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati hamda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish masalalari keng yoritiladi.

Kitoblarning paydo bo'lish tarixi va rivojlanish bosqichlari

Kitob insoniyat tarixidagi eng buyuk ma'naviy va ilmiy boyliklardan biridir. Insoniyat o'z fikrlari, tajribalari, kashfiyotlari va hayotiy bilimlarini saqlab qolish uchun qadim zamonlardan boshlab turli yozuv vositalaridan foydalangan. Kitobning shakllanish jarayoni inson tafakkurining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u uzoq tarixiy bosqichlarni bosib o'tgan. Dastlabki davrlarda odamlar o'z bilim va tajribalarini qoyatoshlarga, daraxt po'stloqlariga, loy lavhalarga va boshqa tabiiy materiallarga yozib qoldirganlar. Qadimgi sivilizatsiyalarda yozuvning paydo bo'lishi natijasida insoniyat o'z tarixini, ilmiy bilimlarini va madaniy merosini saqlash imkoniyatiga ega bo'ldi. Qadimgi Misrda papiruslardan tayyorlangan yozuv materiallari keng qo'llanilgan. Papirusga yozilgan matnlar o'sha davr ilm-fani, diniy qarashlari va davlat boshqaruvi haqidagi ma'lumotlarni bizgacha yetkazib kelgan. Keyinchalik pergament va qog'ozning yaratilishi kitob tayyorlash jarayonining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. O'rta asrlarda kitoblar asosan qo'lyozma shaklida tayyorlangan. Ularni yaratish katta mehnat va vaqt talab qilgan. Xattotlar tomonidan chiroyli yozuv bilan ko'chirilgan qo'lyozmalar nafaqat bilim manbai, balki san'at asari sifatida ham qadrlangan. Sharq mamlakatlarida, jumladan, Movarounnahr hududida ham kitob yaratish va ilmiy asarlar yozishga katta e'tibor berilgan. Buyuk allomalarimiz tomonidan yaratilgan asarlar jahon ilm-fani rivojiga katta hissa qo'shgan. Muhammad al-Xorazmiy, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Mirzo Ulug'bek kabi olimlarning ilmiy merosi kitoblar orqali bugungi kungacha yetib kelgan. Ularning asarlari tibbiyot, matematika, astronomiya, geografiya va boshqa fanlarning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etgan. XV asrda kitob tarixida katta burilish yuz berdi. Nemis ixtirochisi Iogann Gutenberg tomonidan bosmaxonaning yaratilishi kitoblarni ko'plab nusxalarda ishlab chiqarish imkonini berdi. Natijada kitoblar keng ommaga tarqala boshladi, ilm va ma'rifat rivojlandi. Bosma kitoblarning paydo bo'lishi ta'lim tizimining rivojlanishiga ham katta ta'sir ko'rsatdi. Darsliklar, ilmiy asarlar va badiiy kitoblarning ko'payishi natijasida insonlarning bilim olish imkoniyatlari kengaydi. Kitob asta-sekin jamiyatning ajralmas qismiga aylandi.

XX-XXI asrlarda kitob yaratish va tarqatish jarayonlari yanada takomillashdi. Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi natijasida elektron kitoblar, audiokitoblar va raqamli kutubxonalar paydo bo'ldi. Bugungi kunda inson dunyoning istalgan nuqtasidan turib katta hajmdagi bilim manbalaridan foydalanish imkoniyatiga ega.

Shunga qaramay, an'anaviy qog'oz kitoblar o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Chunki kitob o'qish jarayoni insonda diqqatni jamlash, chuqur fikrlash, tahlil

qilish va tasavvur qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Kitobning rivojlanish tarixi insoniyat taraqqiyoti bilan birga shakllangan. Har bir davrda kitob bilim, ma'rifat va ma'naviyat manbai sifatida insoniyatga xizmat qilib kelgan.

Kitoblarning o'quvchilar ommasi va maqsadiga ko'ra tasniflashi

Kitoblar insonlarning bilim olish ehtiyoji, kasbiy faoliyati, yoshi va qiziqishlariga qarab turli guruhlariga ajratiladi. Har bir kitob ma'lum bir kitobxonlar doirasiga mo'ljallangan bo'lib, uning mazmuni, tili va uslubi ham shu maqsadga mos ravishda shakllantiriladi. Kitoblarni to'g'ri tasniflash kitobxonlarga kerakli adabiyotni tez va oson topishga yordam beradi. Kitoblarning tasnifi ularning mazmunini chuqurroq o'rganish, nashriyot faoliyatini tashkil etish va ta'lim jarayonini samarali yo'lga qo'yishda muhim ahamiyatga ega. Kitoblar asosan kitobxonlar yoshi, tayyorgarlik darajasi, maqsadi va mavzusiga ko'ra guruhlariga bo'linadi.

3.1. Kitobxonlar yosh xususiyatlariga ko'ra kitob turlari

Ommabop kitoblar

Ommabop kitoblar keng kitobxonlar ommasiga mo'ljallangan bo'lib, murakkab ilmiy tushunchalarni oddiy va tushunarli shaklda yetkazib beradi. Bunday kitoblar turli yoshdagi insonlar uchun qiziqarli bo'lib, ularda fan, tarix, madaniyat, tabiat va jamiyatga oid ma'lumotlar beriladi.

Ilmiy-ommabop asarlar ayniqsa yoshlarning bilim doirasini kengaytirishda katta ahamiyatga ega. Ular kitobxonlarda yangi bilimlarga qiziqish uyg'otadi va mustaqil izlanishga undaydi.

Mutaxassislar uchun mo'ljallangan kitoblar

Mutaxassislar uchun yaratilgan kitoblar ma'lum bir fan yoki kasb sohasi vakillariga mo'ljallangan bo'ladi. Bunday adabiyotlarda ilmiy atamalar, chuqur nazariy ma'lumotlar va amaliy tavsiyalar keng yoritiladi.

Masalan, tibbiyot, farmatsiya, kimyo, texnika, iqtisodiyot va boshqa sohalarga oid ilmiy kitoblar shu guruhga kiradi. Ushbu kitoblar mutaxassislarning kasbiy bilimlarini oshirish, yangi ilmiy yutuqlar bilan tanishtirish va faoliyatini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Bolalar kitoblari

Bolalar adabiyoti yosh avlodning dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Bunday kitoblar bolalarning yoshi, fikrlash qobiliyati va qiziqishlariga mos holda yoziladi.

Bolalar kitoblarida tarbiyaviy g'oyalar, ezgulik, mehnatsevarlik, do'stlik, vatanparvarlik kabi insoniy fazilatlar aks ettiriladi. Ertaklar, hikoyalar, she'rlar va

bilim beruvchi asarlar bolalarning tasavvurini rivojlantiradi hamda ularni kitob o'qishga qiziqtiradi.

3.2. Maqsadiga ko'ra kitob turlari

Kitoblar yaratilish maqsadi va bajaradigan vazifasiga qarab ham bir necha turlarga bo'linadi.

Ilmiy kitoblar

Ilmiy kitoblar fan va ilmiy tadqiqot natijalarini yoritishga xizmat qiladi. Ushbu turdagi kitoblarda muayyan soha bo'yicha nazariy bilimlar, ilmiy izlanishlar va yangi kashfiyotlar bayon etiladi.

Ilmiy kitoblar olimlar, tadqiqotchilar, talabalar va mutaxassislar uchun muhim manba hisoblanadi. Ular fan taraqqiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

Ilmiy kitoblarning keng tarqalgan turlaridan biri — monografiya hisoblanadi. Monografiyada muayyan ilmiy masala yoki mavzu chuqur va batafsil tadqiq qilinadi.

Ilmiy-ommabop kitoblar

Ilmiy-ommabop kitoblar ilmiy bilimlarni oddiy va tushunarli tilda keng kitobxonlarga yetkazishga xizmat qiladi. Ular murakkab ilmiy tushunchalarni sodda shaklda tushuntirib, insonlarda fan va texnologiyaga qiziqish uyg'otadi.

Bunday kitoblar yoshlar orasida ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda katta ahamiyatga eg

O'quv kitoblari

O'quv kitoblari ta'lim jarayonining asosiy vositalaridan biridir. Ular o'quvchilar, talabalar va tinglovchilarga bilim berish maqsadida yaratiladi.

O'quv kitoblari quyidagi turlarga bo'linadi:

Darsliklar - ma'lum fan bo'yicha asosiy bilimlarni beruvchi kitoblar;

O'quv qo'llanmalari - darsliklarni to'ldiruvchi va mavzularni chuqurroq o'rganishga yordam beruvchi manbalar;

O'quv-metodik qo'llanmalar - ta'lim berish usullarini takomillashtirishga xizmat qiluvchi nashrlar.

O'quv kitoblari yoshlarning bilim olishida, kasbiy tayyorgarligida va ilmiy salohiyatini oshirishda muhim o'rin egallaydi.

3.3. Badiiy, ma'lumotnoma va rasmiy kitoblarning ahamiyat

Badiiy kitoblar

Badiiy adabiyot insonning ma'naviy dunyosini boyituvchi, uning his-tuyg'ulari va tafakkurini rivojlantiruvchi muhim manbalardan biridir. Badiiy

kitoblarda inson hayoti, jamiyatdagi munosabatlar, axloqiy qadriyatlar, orzu va intilishlar obrazlar orqali ifodalanadi.

Badiiy asarlar insonni yaxshilikka, mehr-oqibatga, vatanparvarlikka va ezgulikka chorlaydi. Ular kitobxonning estetik didini shakllantirib, go'zallikni anglash qobiliyatini rivojlantiradi. Roman, qissa, hikoya, she'r va dostonlar badiiy adabiyotning asosiy janrlarini tashkil etadi.

Buyuk adiblar tomonidan yaratilgan asarlar xalqning tarixiy xotirasi va ma'naviy merosini saqlashda muhim ahamiyatga ega. O'zbek adabiyotida Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Oybek kabi ijodkorlarning asarlari yosh avlod tarbiyasida katta o'rin tutadi.

Badiiy kitoblarni o'qish insonning fikrlash qobiliyatini oshiradi, so'z boyligini kengaytiradi va hayotga bo'lgan qarashlarini shakllantiradi. Ayniqsa, yoshlar uchun badiiy adabiyot insoniy fazilatlarni rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir.

Ma'lumotnoma kitoblar

Ma'lumotnoma kitoblar insonlarga kerakli va aniq ma'lumotlarni tezkor olish imkonini beradigan nashrlar hisoblanadi. Ushbu turdagi kitoblarda turli sohalarga oid qisqa, aniq va tizimli ma'lumotlar jamlanadi.

Ma'lumotnoma kitoblarning asosiy turlariga quyidagilar kiradi:

Ensiklopediyalar

Ensiklopediyalar fan, tarix, madaniyat, san'at, tabiat va boshqa sohalarga oid keng qamrovli ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Ular ishonchli bilim manbai sifatida foydalaniladi.

Ensiklopediyalar kitobxonlarga turli mavzular bo'yicha umumiy tushuncha olish, bilimlarini kengaytirish va mustaqil izlanish olib borishda yordam beradi.

Lug'atlar

Lug'atlar so'zlarning ma'nosi, yozilishi, talaffuzi yoki tarjimasini tushuntiruvchi muhim manbalardir. Ular ona tilini o'rganishda, xorijiy tillarni egallashda va ilmiy ishlarni bajarishda katta ahamiyatga ega.

Kalendarlar

Kalendarlar vaqt, sanalar, tarixiy voqealar va muhim kunlar haqidagi ma'lumotlarni beruvchi nashrlardir. Ular kundalik hayotda va rejalashtirish jarayonida foydalaniladi.

Yo'l ko'rsatkichlar

Yo'l ko'rsatkichlar ma'lum hudud, shahar yoki joylar haqida ma'lumot beruvchi nashrlardir. Ular sayohatchilar, tadqiqotchilar va aholiga kerakli yo'nalishni topishda yordam beradi.

Rasmiy kitoblar

Rasmiy nashrlar davlat tashkilotlari, korxonalar va turli muassasalar faoliyatiga oid hujjatlar, qonunlar, qarorlar va me'yoriy ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Bunday kitoblar jamiyat boshqaruvi, huquqiy bilimlarni oshirish va tashkilotlar faoliyatini tartibga solishda muhim rol o'ynaydi. Rasmiy adabiyotlardan davlat idoralari, mutaxassislar va tadqiqotchilar keng foydalanadilar.

Kitoblarning jamiyatdagi umumiy ahamiyati

Har qanday turdagi kitob inson va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Ilmiy kitoblar bilim va tadqiqotlarni rivojlantirsa, o'quv kitoblari ta'lim sifatini oshiradi. Badiiy asarlar inson qalbiga ta'sir qilib, ma'naviy kamolotga yetaklaydi. Ma'lumotnoma kitoblar esa kerakli axborotni tez va ishonchli olish imkonini beradi.

Shu sababli kitoblar jamiyatning intellektual va ma'naviy boyligini oshiruvchi bebaho vosita hisoblanadi.

Ilmiy va o'quv kitoblarining ta'lim hamda fan rivojidagi o'rni

Ilm-fan va ta'lim taraqqiyotida kitoblarning o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, ilmiy va o'quv kitoblari insoniyat tomonidan yaratilgan bilimlarni saqlash, rivojlantirish va kelajak avlodlarga yetkazishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Ushbu turdagi kitoblar nafaqat ta'lim jarayonining muhim qismi, balki yangi ilmiy g'oyalar va kashfiyotlarning yuzaga kelishiga xizmat qiluvchi manba hamdir.

4.1. Ilmiy kitoblarning xususiyatlari va ahamiyati

Ilmiy kitoblar muayyan fan sohasi bo'yicha chuqur tadqiqotlar, ilmiy izlanishlar va nazariy qarashlarni o'z ichiga oladi. Bunday kitoblar olimlar, tadqiqotchilar, o'qituvchilar, talabalar va soha mutaxassislari uchun muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Ilmiy kitoblarda ma'lumotlar aniq dalillar, tajribalar natijalari va ilmiy xulosalar asosida bayon qilinadi. Ularning asosiy vazifasi mavjud bilimlarni tizimlashtirish, yangi ilmiy fikrlarni ilgari surish va ma'lum bir sohaning rivojlanishiga hissa qo'shishdan iborat. Bugungi kunda tibbiyot, farmatsiya, biologiya, kimyo, texnika, iqtisodiyot va boshqa ko'plab sohalarda yaratilayotgan ilmiy kitoblar mutaxassislarning kasbiy rivojlanishida katta ahamiyat kasb etmoqda. Ilmiy adabiyotlar orqali mutaxassislar yangi usullar, zamonaviy texnologiyalar va sohadagi so'nggi yutuqlar bilan tanishadilar.

4.2. Monografiya - ilmiy kitoblarning muhim turi

Ilmiy kitoblar orasida monografiya alohida o'rin egallaydi. Monografiya - bu muayyan ilmiy mavzu yoki muammoni batafsil o'rganishga bag'ishlangan ilmiy asardir.

Monografiyada muallif ma'lum bir masala bo'yicha olib borgan tadqiqotlarini, ilmiy qarashlarini va xulosalarini keng yoritadi. Bunday kitoblar odatda ilmiy izlanish olib borayotgan olimlar va mutaxassislar uchun mo'ljallangan bo'ladi.

Monografiyalar fan rivojiga katta hissa qo'shadi, chunki ular yangi ilmiy natijalarni jamlaydi va kelajakdagi tadqiqotlar uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, tibbiyot va farmatsiya sohasidagi monografiyalar dori vositalarini yaratish, dorivor o'simliklarni o'rganish, kasalliklarni davolash usullarini takomillashtirish kabi yo'nalishlarda muhim ilmiy manba hisoblanadi.

4.3. O'quv kitoblarining ta'lim jarayonidagi o'rni

O'quv kitoblari ta'lim tizimining asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Ular o'quvchilar va talabalar tomonidan bilimlarni o'zlashtirish, fanlarni chuqur o'rganish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish uchun xizmat qiladi.

O'quv kitoblari ta'lim dasturlariga mos ravishda tuziladi va unda mavzular izchil, tushunarli hamda ilmiy asoslangan holda bayon etiladi.

O'quv kitoblarining asosiy turlari quyidagilardan iborat:

Darsliklar

Darsliklar ma'lum bir fan bo'yicha asosiy bilimlarni beruvchi o'quv nashrlaridir. Ular ta'lim jarayonida asosiy manba sifatida foydalaniladi.

Darsliklarda fan asoslari, asosiy tushunchalar, nazariy bilimlar va amaliy mashg'ulotlar uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar keltiriladi.

O'quv qo'llanmalari

O'quv qo'llanmalari darsliklarni to'ldiruvchi manba bo'lib, mavzularni yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi. Ularda qo'shimcha ma'lumotlar, misollar va amaliy tavsiyalar beriladi.

O'quv-metodik qo'llanmalar

O'quv-metodik qo'llanmalar o'qituvchilar va ta'lim beruvchilar uchun mo'ljallangan bo'lib, dars jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Ushbu qo'llanmalarda o'qitish usullari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va fanlarni o'zlashtirish yo'llari yoritiladi.

4.4. Ilmiy va o'quv kitoblarining yoshlar rivojida ahamiyati

Yoshlarning bilimli, malakali va raqobatbardosh mutaxassis bo'lib yetishishida ilmiy va o'quv kitoblarning ahamiyati juda katta. Bunday kitoblar

yoshlarda mustaqil fikrlash, izlanish, tahlil qilish va ilmiy yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi.

Talabalar o'quv kitoblari orqali o'z fanlarini chuqur o'rganadilar, ilmiy kitoblar yordamida esa o'z bilimlarini kengaytiradilar. Bu esa kelajakda yetuk mutaxassislar tayyorlash uchun muhim asos yaratadi.

Shunday qilib, ilmiy va o'quv kitoblari ta'lim hamda fan taraqqiyotining ajralmas qismi bo'lib, jamiyatning intellektual rivojlanishida muhim o'rin egallaydi.

O'zbekistonda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va axborot-kutubxona tizimining ahamiyati

Kitobxonlik madaniyati har qanday jamiyatning ma'naviy taraqqiyotini belgilovchi muhim omillardan biridir. Chunki kitob o'qiydigan, bilim olishga intiladigan xalqning ilmiy, madaniy va iqtisodiy salohiyati yuqori bo'ladi. Shu sababli dunyoning ko'plab rivojlangan davlatlarida kitobxonlikni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

O'zbekistonda ham aholining, ayniqsa yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirish, mutolaa madaniyatini shakllantirish va zamonaviy axborot-kutubxona tizimini rivojlantirishga katta e'tibor berilmoqda. Chunki yosh avlodning bilimli, ma'naviy yetuk va keng dunyoqarashli bo'lib voyaga yetishi mamlakat kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega.

5.1. Axborot-kutubxona tizimining rivojlanishi

Kutubxonalar azaldan insoniyat bilimlarini saqlovchi va tarqatuvchi muhim maskan bo'lib kelgan. Ular nafaqat kitoblarni saqlash joyi, balki ilmiy izlanish, ta'lim olish va ma'naviy rivojlanish markazlari hisoblanadi.

2006-yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Respublika aholisini axborot-kutubxona bilan ta'minlashni tashkil etish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Ushbu qaror mamlakatda axborot-kutubxona xizmatlarini takomillashtirish, zamonaviy kutubxonalar faoliyatini rivojlantirish va aholining axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirish yo'lida muhim qadam bo'ldi.

Mazkur qaror asosida axborot-kutubxona markazlari tashkil etilib, ularda zamonaviy texnologiyalar, elektron resurslar va yangi axborot xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari yaratildi. Bu esa kitobxonlarga kerakli ma'lumotlarni tez va qulay shaklda olish imkonini berdi.

5.2. Yoshlar orasida kitobxonlikni rivojlantirishning ahamiyati

Yoshlar jamiyatning eng faol va kelajakni belgilovchi qatlami hisoblanadi. Ularning bilim darajasi, dunyoqarashi va ma'naviy saviyasi mamlakat

taraqqiyotiga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli yoshlar orasida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish alohida ahamiyatga ega.

Kitob o'qigan yosh:

mustaqil fikrlash qobiliyatiga ega bo'ladi;

bilim doirasini kengaytiradi;

nutq madaniyatini rivojlantiradi;

hayotiy tajribalarni o'rganadi;

ma'naviy qadriyatlarni anglaydi.

Kitob insonni vaqtni mazmunli o'tkazishga, o'z ustida ishlashga va doimiy ravishda rivojlanishga undaydi. Ayniqsa, talabalar uchun kitob nafaqat o'quv vositasi, balki kelajakdagi kasbiy faoliyat uchun mustahkam poydevor hisoblanadi.

5.3. Kitobxonlikni oshirishga qaratilgan tadbirlar

O'zbekistonda yoshlarni kitob o'qishga jalb qilish maqsadida turli tanlovlar, kitob festivallari, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar va loyihalar tashkil etilmoqda.

Bunday tadbirlar:

yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshiradi;

iqtidorli kitobxonlarni aniqlashga yordam beradi;

bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etishga imkon yaratadi;

ilm va ma'rifatga intilishni kuchaytiradi.

Kitobxonlik tanlovlari va targ'ibot ishlari orqali yoshlar orasida mutolaa qilish an'anasi shakllanmoqda. Bu esa jamiyatda bilimli va tafakkuri keng avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

5.4. Zamonaviy texnologiyalar va elektron kitoblarning rivojlanishi

Bugungi raqamli davrda axborot olish usullari ham o'zgarib bormoqda. Elektron kitoblar, onlayn kutubxonalar va raqamli ma'lumot bazalari kitobxonlarga yanada keng imkoniyatlar yaratmoqda.

Elektron resurslarning afzalliklari quyidagilardan iborat:

istalgan joyda foydalanish imkoniyati;

katta hajmdagi adabiyotlarni saqlash qulayligi;

kerakli ma'lumotni tez topish imkoniyati;

zamonaviy ta'lim jarayonini qo'llab-quvvatlash.

Shu bilan birga, an'anaviy kitoblarning tarbiyaviy va ruhiy ta'siri ham o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda. Qog'oz kitob o'qish insonda diqqatni jamlash va chuqur fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. O'zbekistonda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, axborot-kutubxona tizimini takomillashtirish va yoshlarni mutolaaga jalb qilish jamiyat ma'naviy taraqqiyotining muhim

yo'nalishlaridan biridir. Kitobga mehr qo'ygan yoshlar bilimli, ijodkor va Vatan ravnaqiga hissa qo'sha oladigan yetuk shaxslar bo'lib voyaga yetadilar.

Xulosa

Kitob insoniyat tarixida bilim, tafakkur va ma'naviyatning eng muhim manbalaridan biri bo'lib kelgan. U insonning dunyoqarashini kengaytiradi, ilmiy salohiyatini oshiradi va jamiyat taraqqiyotiga katta hissa qo'shadi. Har bir davrda kitob insoniyatning to'plagan tajribasi, ilmiy kashfiyotlari va madaniy merosini saqlab qoluvchi bebaho vosita sifatida xizmat qilgan. Mazkur maqolada kitoblarning o'quvchilar ommasi, maqsadi va mazmuniga ko'ra turlarga ajratilishi, ularning o'ziga xos xususiyatlari hamda jamiyatdagi ahamiyati yoritildi. Kitoblar yosh xususiyatlariga ko'ra ommabop, mutaxassislar uchun mo'ljallangan va bolalar kitoblariga bo'linsa, maqsadiga ko'ra ilmiy, ilmiy-ommabop, o'quv, badiiy, rasmiy va ma'lumotnoma nashrlarga ajratiladi. Ilmiy kitoblar, ayniqsa monografiyalar fan taraqqiyotida muhim o'rin egallaydi. Ular yangi ilmiy g'oyalarni shakllantirish, tadqiqot natijalarini umumlashtirish va mutaxassislarning bilimlarini oshirishga xizmat qiladi. O'quv kitoblari esa ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, yoshlarning bilim olishida, kasbiy tayyorgarligida va intellektual rivojlanishida katta ahamiyat kasb etadi.

Badiiy adabiyot insonning ruhiy va ma'naviy dunyosini boyitadi, unda ezgulik, vatanparvarlik, insonparvarlik kabi fazilatlarni shakllantiradi. Ma'lumotnoma kitoblar esa insonlarga kerakli axborotni tez va ishonchli olish imkonini berib, kundalik hayot va ilmiy faoliyatda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bugungi globallashuv davrida kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biridir. Axborot texnologiyalari keng rivojlanayotgan bo'lsa-da, kitobning inson tafakkuri va ma'naviy tarbiyasidagi o'rni o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Ayniqsa, yoshlarning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni ilm olishga undash va bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish jamiyat kelajagi uchun muhimdir. O'zbekistonda kitobxonlikni rivojlantirish, zamonaviy axborot-kutubxona tizimini yaratish va yoshlarni mutolaaga jalb etish borasida amalga oshirilayotgan ishlar kelajak avlodning bilimli, ma'naviy yetuk va raqobatbardosh bo'lib voyaga yetishiga xizmat qiladi. Kitob - insoniyatning bebaho boyligi, ma'naviyat va tafakkur manbaidir. Kitobga mehr qo'ygan, bilim olishga intilgan avlod har qanday jamiyatning eng katta kuchi hisoblanadi. Shuning uchun kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, kitobning jamiyatdagi nufuzini oshirish va yoshlarni mutolaaga jalb qilish har birimizning muhim vazifamizdir. Kitob bor joyda bilim, bilim bor joyda taraqqiyot va yuksalish mavjuddir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Respublika aholisini axborot-kutubxona bilan ta'minlashni tashkil etish to'g'risida"gi qarori. Toshkent, 2006.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent.
3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2021.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
5. Alisher Navoiy. Xamsa. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi.
6. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar. Toshkent.
7. O'zbek tilining izohli lug'ati. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi.
8. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti.
9. G'ulomov A., Qodirov M. Kitobshunoslik asoslari. Toshkent.
10. Kutubxonashunoslik va bibliografiya asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent.
11. Pedagogika. Oliy ta'lim muassasalari uchun darslik. Toshkent.
12. Axborot-kutubxona faoliyati asoslari. O'quv qo'llanma. Toshkent.
13. UNESCO. Reading and Literacy Development Materials.
14. The Role of Books and Reading in Education and Personal Development. Ilmiy maqolalar to'plami.
15. O'zbekiston Milliy kutubxonasi materiallari va elektron axborot resurslari.

